

هزاره شیخ مفید رضا استادی

بزرگداشت‌های سودمند و کارآمد و پژوهشگرانه - و نه جنجال آفرین میان تهی و نشست و برخاست کم فایده - از یکسوی الگوهای والای پژوهش و راست قامتی را در پیش دید نسل معاصر بنهند و از سوی دیگر با تبیین و تفسیر ابعاد اندیشه و بینش آنان، زمان شناسی، اصول‌گرایی، تعهد فہمی، سعه صدر و منش والا را در جانها بریزند.

اینک حدود دو سال به هزاره ابو عبد الله، محمد بن محمد بن نعمان عکبری بغدادی (شیخ مفید) مانده است. مدتهاست سخن از کنگره ای است درخور، برای بزرگداشت این عالم، فقیه، و متکلم عظیم‌النظیر که گویا اینک جامعه مدرسین حوزه علمیه قم عهده دار این مهم شده است.

دانشمند معظم، جناب آقای رضا استادی که از محققان سخت‌کوش و کتابشناسان گرانقدر حوزه هستند و به بزرگداشت بزرگان و اهتمام ورزیدن به احیای فرهنگ اسلامی توجهی شایسته دارند، نوشته ذیل را به عنوان طرحی مقدماتی برای پژوهش در ابعاد مختلف شخصیت شیخ مفید نوشته اند. آینه پژوهش ضمن سپاسمندی از جناب استادی، آمادگی خود را برای طرحهای دیگر و نیز پژوهشهای عالمان درباره شیخ و آثار وی اعلام می‌کند و یک شماره را به عنوان ویژه نامه شیخ مفید منتشر خواهد کرد.

آینه پژوهش

با فرا رسیدن سال هزار و چهار صد و سیزده هجری قمری، درست هزار سال از رحلت شیخ بزرگوار محمد بن محمد بن نعمان مفید - رحمة الله علیه - می‌گذرد. به همین مناسبت بارها لزوم برگزاری هزاره ای برای بزرگداشت آن شخصیت کم‌نظیر جهان اسلام و تشیع مطرح شده است.

چندی پیش مطلع شدیم که بالاخره قرعه و فال به نام جامعه محترم مدرسین حوزه علمیه قم زده شده و از طرف این جامعه، هیأتی که حضرات آیات، آقایان حاج سید مهدی

در مکتبها و فرهنگهای بشری به بزرگداشت دانشمندان و آگاهان توجه بسیار شده است. در دیدگاه اسلام نیز عالمان در جایگاهی بلند و مرتبته عظیم قرار دارند. اسلام با تعبیرهای گونه‌گون، مانند مشعلهای فروزان، ستارگان راهنما در شب دیجور، منادیان عدالت، فریادگران حق و... آنان را ستوده، و حتی نگاه به چهره و نشستن در محضر آنها را عبادت تلقی کرده و راه سپردن به محفل درس را راهی به سوی بهشت دانسته و از هیچ تکریم و تعظیمی درباره عالمان و رهروان دانش و بینش دریغ نورزیده است.

بی‌گمان این همه گرامیداشتها و ارج نهادن‌ها - چنان که از روایات برمی‌آید - بدان جهت است که عالمان، حاملان امانت الاهی و ادامه دهندگان راه سپیده گشا و فروغ آفرین پیامبرانند. بدین سان بزرگداشت عالمان بزرگ و دانایان سترگ دین در حقیقت گرامیداشت فرهنگ سازنده و مکتب‌بالنده و والای اسلامی است. وقتی قله سانی بزرگ و مرزبانی نستوه چنان شیخ مفید که از جایگاه بلند حامی دین و حافظ مکتب بر جریانها می‌نگرد و از قامت مکتب و ارزشهای دین حراست می‌کند، و در هم شکستن جریانهای معارض باحق و مخالف دین و مکتب را از جان سپر می‌سازد و در تمامی ابعاد فرهنگ اسلامی (کلام، فقه، اصول، حدیث و تاریخ) قلم می‌زند، و استوار نگاری و متانت را با موضعداری صریح درمی‌آمیزد، ستایش وی، در حقیقت ستایش قله سانی، موضعداری و حفاظت از ارزشهاست.

حوزه های علوم اسلامی باید به مشعلهای فروزان و مرزبانان بزرگ خویش توجه بیشتری کنند و با

روحانی، حاج شیخ ابراهیم امینی و حاج شیخ علی احمدی میانجی از اعضای آن هستند، تشکیل خواهد شد تا به این آرزوی دیرینه حوزه و دانشگاه جامه عمل پوشیده شود. امید است در انجام این مهم، کمال توفیق یارشان، و دعای خیر شیخ مفید بدرقه راهشان باشد.

نویسنده این سطور با قلت بضاعت و اعتراف به کوتاهی همت، طرحی را پیشنهاد می کند تا شاید با تکمیل آن از طرف آن هیأت محترم و نیز سایر صاحب نظران، به پر باری و غنای محتوای این بزرگداشت - که در حقیقت گامی است در شناساندن مکتب تشیع به محافل علمی جهان معاصر - کمک کند.

گاوهای مقدّماتی لازم

۱- آنچه به عنوان ترجمه و شرح حال شیخ مفید از سده چهارم تا امروز نگاشته شده، بدون هیچ دخل و تصرفی به ترتیب زمان نگارش گردآوری گردد. البته منقولات متأخر از متقدم آورده نشود؛ زیرا نیازی به آن نیست.

۲- با تئج و بررسی در قام فهرستهای نسخه های خطی، تألیفات موجود شیخ مفید، با نسخه های موجود آن فهرست، و از ممتازترین نسخه ها عکس و زیراکس تهیه گردد.

۳- آنچه از آثار شیخ مفید چاپ شده، و چاپهای مختلف آنها، فهرست شود و از هر چاپی نسخه ای تهیه شود.

۴- تألیفات موجود ایشان کتابشناسی، و موضوعات آنها به تفصیل فهرست شود.

۵- کارهایی که روی تألیفات آن مرحوم انجام شده، از قبیل ترجمه، تلخیص، تحقیق و... شناسایی و به صورت گزارش نوشته شود.

۶- مقدمه هایی که محققان بر کتابهای چاپ شده شیخ نگاشته اند، گردآوری گردد.

۷- رساله هایی که توسط برخی محققان انتشارات جامعه مدرسین و موسسه آل البیت و دیگران در دست تحقیق

است، شناسایی و مقدمات اقام آنها فراهم گردد.

۸- قام مقالاتی که درباره شیخ مفید در مجلات، روزنامه ها - یاد نامه ها و نظایر اینها تاکنون منتشر شده، با مراجعه به فهرست مقالات چاپ شده و دیگر فهرستها، فهرست و عکس یا زیراکس آنها تهیه و گردآوری شود.

۹- کتابهای منسوب به شیخ مفید که در انتساب آنها به آن مرحوم تردید است، مورد بررسی و کتابشناسی قرار گیرد تا وضع آنها روشن شود.

۱۰- کلیه مصادری که به نحوی از انحاء با شیخ مفید در ارتباط است، به عنوان کتابنامه شیخ مفید، فهرست و مشخصات آن موارد منظور یاد شود. تلك عشرة كاملة.

به نظر اینجانب این ده کار در مدت یکسال یا کمتر توسط حداقل بیست نفر از طلاب و دانشجویمان فاضل جوان که ذوق این قبیل کارها را داشته باشند، قابل انجام است. در صورتی که این کارها انجام شود و در مرکزی به عنوان «منابع تحقیقات هزاره شیخ مفید» جمع آوری گردد و سپس آنچه از این کارها قابل نشر است در تیراژی محدود تکثیر شود، برای اساتیدی که می خوانند برای این هزاره مقالاتی علمی و تازه داشته باشند، منبع بسیار خوب و مطمئن و کمک بسیار موثری است. به امید اینکه اساتید محترم حوزه و دانشگاه بدون هیچ عذری در راه انجام این خدمت دینی، فرهنگی و علمی، قدمهای ارزنده ای بردارند.

پیشنهاد به مجلات علمی حوزه و دانشگاه

مجله های نور علم، حوزه، کیهان اندیشه، آینه پژوهش، تراثنا و رساله القرآن از قم و مجله مقالات و بررسیهای دانشکده الهیات تهران و معارف مرکز نشر دانشگاهی و مجله مشکاة آستان قدس رضوی و مجله دانشکده ادبیات مشهد با تشکیل يك ملاقات مشورتی، هر کدام يك شماره مخصوص به نام شیخ مفید - ولو به اینکه نیمی از مقالات آن مربوط به شیخ مفید باشد - به تناوب در طول این دو سال داشته باشند و در

راه هرچه پر محتوا شدن این بزرگداشت سهیم گشته و نیز از این راه در طول این دو سال یاد این بزرگداشت را همواره زنده نگاه دارند.

برخی از موضوعات مقالات

۱. اساتید شیخ مفید،
۲. مشایخ روایی او،
۳. کتابهایی که مورد استفاده و مراجعه شیخ مفید بوده است،
۴. شاگردان شیخ،
۵. روایان از او،
۶. تالیفات شیخ مفید،
۷. کتابهایی که از آثار شیخ مفید استفاده کرده اند،
۸. کارهای علمی که درباره تالیفات او انجام شده است،
۹. شیخ مفید و تفسیر و علوم قرآن،
۱۰. شیخ مفید و حجیت حدیث غیر علمی،
۱۱. مفید و مسائل اصول فقه،
۱۲. برخی از آراء فقهی شیخ مفید،
۱۳. روش شیخ مفید در استنباط مسائل فقهی،
۱۴. آثار رجالی شیخ مفید،
۱۵. آراء خاص کلامی شیخ مفید،
۱۶. شیخ مفید و تاریخ اسلام،
۱۷. مسائل کلی امامت از دیدگاه شیخ مفید،
۱۸. مفید و مکتب معتزله،
۱۹. مفید و مکتب اشاعره،
۲۰. رساله اعتقادات مفید (نکت)،
۲۱. شیخ مفید و رساله سهو النبی شیخ صدوق،
۲۲. شیخ مفید و شیخ طوسی (برخورد دیدگاهها)،
۲۳. شیخ مفید و شیخ صدوق،
۲۴. صحیح الاعتقاد و اعتقادات صدوق،
۲۵. احتجاجات شیخ مفید،
۲۶. شیخ مفید و ادبیات عرب،

۲۷. شیخ مفید و شعر،
  ۲۸. شیخ مفید در نظر اهل تسنن،
  ۲۹. شیخ مفید در نظر مستشرقان،
  ۳۰. شیخ مفید از دیدگاه محدثان،
  ۳۱. آزاد اندیشی شیخ مفید،
  ۳۲. اخلاق علمی شیخ مفید،
  ۳۳. برخورد شیخ با حاکمان دوران خود،
  ۳۴. معاصران شیخ مفید،
  ۳۵. ارزیابی کیفیت چاپ و تحقیق آثار چاپ شده شیخ،
  ۳۶. نقاط ضعف در آثار شیخ مفید،
  ۳۷. انتقادهایی که به شیخ مفید شده است،
  ۳۸. حوزه علمیه بغداد و شیخ مفید،
  ۳۹. شیخ مفید و حضرت امام زمان - علیه السلام،
  ۴۰. شرح حال کامل شیخ با استناد به همین مقالات یاد شده.
- تمام مقالات باید به سه زبان عربی، فارسی و انگلیسی باشد؛ یعنی نویسنده مقاله به آن زبانی که بهتر مسلط است بنویسد و به دو زبان دیگر ترجمه شود.
- در پایان بدین وسیله از تمامی کسانی که می توانند در انجام کارهای مقدماتی و نیز در تهیه مقالات برای مجلات یاد شده و نیز تهیه مقالات نهایی کمک کنند، به ویژه فاضلان جوانی که سابقه این نوع کارها را دارند و یا استعداد آن را در خود می بینند، دعوت می شود که با اعلام آمادگی خود، بخشی از دین خود را به اسلام و تشیع و حوزه و دانشگاه ادا سازند و در راه معرفی مذهب تشیع و یکی از پاسداران بزرگ آن سهیم باشند. به نظر اینجانب لازم است تمام آثار علمی شیخ مفید به عنوان یک سلسله، با قطع و اندازه هماهنگ و با تحقیق کامل و دقیق و به صورت فنی چاپ شود و در اختیار محافل علمی جهان قرار گیرد. اما در انجام این خدمت بسیار مهم عجله روا نیست؛ زیرا اگر بخواهیم این کار با احکام و اتقان باشد، باید زیر نظر یک هیئت علمی با صرف وقت کافی در طول چند سال به مرور انجام گیرد.